An Fhuinneog Ghaelach

San Eagrán seo.....

From Our Committee	Leathanach 2-3
Initial mutations explained	Leathanach 4
Dominic writes	Leathanach 5-6
Standish O'Grady	Leathanach 7-10
Tongue twisters in Irish	Leathanach 11

Grianghraf clúdaigh - Stáisiún Shráid Flinders

Nuachtlitir - An Fhuinneog Ghaelach – Geimhreadh 2026 - Eagarfhocal

Coiste

Fáilte go dtí eagrán an Gheimhridh ar An Fhuinneamth Gaelach agus tá súil agam go bhfuil gach duine sláintiúil agus folláin. Táimid go maith isteach sa dara téarma agus na ranganna go léir ag rith trí Zoom agus aghaidh ar aghaidh.

Tá an cumann ag fás go maith le thart ar 149 ball agus go leor fiosrúchán ó bhaill ionchasacha.

Níl dóthain múinteoirí againn chun ranganna a thabhairt agus leis an méadú atá tagtha ar an líon múinteoirí níl an spás againn do níos mó ranganna aghaidh ar aghaidh.

D'fhéadfaí níos mó ranganna a chur ar fáil ar líne dá mbeadh níos mó múinteoirí againn agus le déanaí tá teagmháil déanta againn le Gaeilgeoir a bhfuil suim aici sa teagasc.

In ainneoin na ndúshlán seo, tá rudaí ag dul go maith agus tá méadú tagtha ar líon na ndaoine atá ag freastal ar na ranganna.

Tá an Coiste an-ghníomhach le míonna anuas, amhail eagrú na seimineár le scoláirí aitheanta na Léinn Éireannacha, Louis de Paor agus Brian Ó Conchubhair; bheith i láthair ag ceiliúradh Lá Fhéile Pádraig i Melbourne i mí an Mhárta – ag cur na teanga chun cinn, ag díol earraí, agus ag earcú baill nua – ag oscailt siopa ar líne le haghaidh díol téacsleabhar agus earraí poiblíochta: agus ag pleanáil scoil samhraidh in 2027.

Seiceáil an líonláithreán https://gaeilge.org.au/ le haghaidh téacsleabhar agus marsantacht atá ar fáil.

Kneecap

In eagráin roimhe seo den Fhuinneamh Gaelach, tá tuairisc tugtha agam ar an ngairm bheatha Kneecap, an banna rap hip-hop ó Bhéal Feirste – a gceol, a bhfeachtas tacaíochta do dhaoine faoi chois ar fud an domhain, agus a bpáisean don teanga.

An mhí seo caite, thug siad aghaidh arís ar chumhacht chóras ceartais na Breataine agus bhuaigh siad.

Chaill rialtas na Breataine achomharc maidir le cúiseamh sceimhlitheoireachta i gcoinne an bhaill den ghrúpa, Mo Chara.

Agus ar an 1ú mhí na Bealtaine, d'eisigh siad albam nua dar teideal FENIAN.

Faoin 6ú mhí na Bealtaine, nocht Music Week go raibh 17,237 cóip díolta den albam agus faoin 8ú mhí na Bealtaine bhí sé ar bharr chairteacha ceoil na hÉireann agus sa dara háit ar chairteacha na Breataine - an rangú is airde riamh d'albam ceoil Gaeilge.

Ag labhairt ar a leathanach Facebook, dúirt Kneecap go raibh

> *'Pushing for chart positions felt a wee bit off for us but our motivation was to promote the Irish language and a message of solidarity with those who need it most',*

> *.....Is cuid mhór de KNEECAP i gcónaí an Gaeilge a thabhairt isteach sa spás comhaimseartha, ionas go bhfeiceann daoine óga go bhfuil luach leis an teanga agus go bhfuil sí ar chomhchéim le haon teanga eile'*.

Agus buíochas á ghlacadh acu lena lucht leanúna as rath an albaim agus i gcomhréir lena bprionsabail cheartais shóisialta, dúirt an banna freisin go raibh siad ag bronnadh:

> *'na ríchíosanna/tuilleamh uile ó dhíolacháin FENIAN an tseachtain seo sa Bhreatain Bheag/Sasana/Albain agus sna Occupied 6 do thrí eagraíocht; Palestine Solidarity Campaign i Londain agus Glór na Móna & Cultúrlann McAdam Ó Fiaich i mBéal Feirste.'*

Shroich chéad albam an ghrúpa, Fine Art uimhir 43 i gcairteacha na Ríochta Aontaithe agus uimhir 2 in Éirinn.

Roghnaigh Kneecap an teideal FENIAN chun an téarma a bhí ina théarma maslach do náisiúnach Éireannach a athghabháil.

An Gaeilge agus an tsláinte mheabhrach

Pléadh ról na Gaeilge i dtógáil pobail agus i ndéileáil le sláinte mheabhrach le déanaí ag fóram in Iarthar Bhéal Feirste. (Tuairiscithe san Irish News 12 Bealtaine 2026)

D'eagraigh an eagraíocht Ghaeilge Glór na Móna agus an grúpa feachtais New Script for Mental Health an fóram. Ba é an Dr. Pat Bracken, 'síciatraí criticiúil' as Corcaigh, an príomhchainteoir.

D'áitigh sé, cé go bhfuil cógas tábhachtach do go leor daoine atá ag fulaingt ó fhadhbanna sláinte meabhrach, gur "tubaiste" a bhí sa chur chuige "ró-leighis" atá i bhfeidhm maidir le seirbhísí sláinte meabhrach ar fud na Ríochta Aontaithe agus na hÉireann.

Dúirt sé gur féidir le réitigh atá bunaithe ar an bpobal, ar an nasc agus ar an gcruthaitheacht amhail sna healaíona cruthaitheacha, i ngairdíní pobail, agus i bhfoghlaim teanga cur chuige níos daonna agus níos difriúla i leith na meabhairshláinte seachas cógais a thabhairt amach.

Mothaíonn daoine i dtuaisceart na hÉireann go bhfuil siad cumhachtaithe nuair a nascann siad leis an nGaeilge.

Dúirt an Dr Bracken gur aimsigh pobail i mBéal Feirste a d'fhulaing amanna an-deacra

> **'... a réitigh féin thar na blianta, ag féachaint ar a chéile le haghaidh dlúthpháirtíochta...'**
>
> **'Is cuid an-tábhachtach de chéannacht na ndaoine í an Gaeilge agus tá sé suntasach go bhfuil grúpaí Gaeilge ag obair le grúpaí pobail maidir le saincheisteanna cosúil le sláinte mheabhrach.'**

Sílim go bhféadfaimis uile aontú leis na tuairimí sin agus b'fhéidir gurb é an ceacht atá againn san Astráil ná an Gaeilge a fhoghlaim, an Gaeilge a labhairt, pobal a thógáil agus fanacht sláintiúil.

Dominic

Dealing with initial mutations in Irish

Two students have recently asked the same question - is there is a definitive list anywhere of all the situations in Irish where a séimhiú or urú is needed, along with all the other prefixes seen on Irish words ? The short answer is yes, but it's quite a long list.

Many students over the years have valiantly tried to compile their own list of rules for this tricky aspect and have then faced a dilemma when confronted with a new occurrence in print. Is it genuinely something new or is it just a variation of something seen earlier ? Another big problem is : once you have the beginnings of a list then how do you then sort or classify all the entries so that it reads logically and you can find something again later ?

Unfortunately, most English-language textbooks treat this whole subject *(aka initial mutations)* very cautiously and do not cover it in any depth. This can easily confuse beginners, but even our advanced students will still need something reliable to refer to - for example when proofreading anything intended for publication or a forthcoming speech in front of an audience of Gaeilgeoirí.

So where can we find a definitive answer ? The best coverage is given in chapter 10 of the Caighdeán Oifigiúil which was reviewed in issues 46 and 55 of this newsletter. It shows how all the different changes can be applied to different parts of speech, with all the sub-headings *(10.2 etc)* numbered clearly within the chapter. Right away you can see the big picture just from this table. So there are six possible initial mutations and five parts of speech to consider.

	Séimhiú	**Urú**	**t-**	**tS**	**h**	**D'**
	After an initial consonant	*Before an initial consonant or vowel*	*Before an initial vowel*	*Before an initial S*	*Before an initial vowel*	*Before an initial vowel or fh*
Ainmfhocal / Noun	10.2	10.6	10.9	10.10	10.11	-
Aidiacht / Adjective	10.3	10.7	-	-	10.12	-
Dobriathar / Adverb	-	-	-	-	10.12	-
Briathar / Verb	10.4	10.8	-	-	10.14	10.15
Forainmneach / Pronoun	10.5	-	-	-	10.13	-

Hyphen needed ? On urú in front of a vowel ie, ár n-athair atá i neamh, **and** on t- to distinguish it from tS in writing. ie tabhair dom an t-airgead, an tseachtain seo chugainn

At the end of the chapter there is a series of tables to summarise all the material, very handy for printing and laminating to put up on your fridge.

Newsletter - An Fhuinneog Ghaelach - Winter 2026 edition

Committee

Welcome to the Winter edition of *An Fhuinneog Ghaelach* and I hope everybody is healthy and well. We are well into term 2 with all classes running through Zoom and face-to face.

The Cumann is growing with about 149 members and many inquiries from potential members.

We do not have enough teachers to take classes and with increased numbers we don't have the space for more face-to face classes.

More classes could be made available online if we had more teachers and we have recently made contact with a Gaeilgeoir who is interested in teaching.

Despite these challenges, things are going well and the number of people attending the classes has increased.

The Committee has been very active over the past months such as organising the seminars with renowned scholars of Irish Studies, Louis de Paor and Brian Ó Conchubhair; having a presence at the St Patrick's Day celebrations in Melbourne in March – promoting the language, selling merchandise, and recruiting new members - opening an on-line shop for the sale of textbooks and promotional merchandise: and planning for a summer school in 2027.

Check the website https://gaeilge.org.au/ for available textbooks and merchandise.

Kneecap

In previous editions of An Fhuinneog Ghaelach I have reported on the career of Kneecap the Hip-Hop rap band from Belfast – their music, their campaign of support for oppressed people around the world, and their passion for the Irish language.

Last month they once again took on the power of the British Justice system and won.

The British government lost an appeal over a terror charge against member of the group Mo Chara.

And on May 1st they released a new album called FENIAN which by 6th May 2026,

Music Week revealed that the album had sold 17,237 copies and by 8th May had topped the Irish music charts and came second on the British charts - the highest ranking ever of an Irish language music album.

Speaking on their Facebook page Kneecap said that

> ***'Pushing for chart positions felt a wee bit off for us but our motivation was to promote the Irish language and a message of solidarity with those who need it most,***
>
> ***…….A big part of KNEECAP has always been bringing the Irish language into the contemporary space, so young people see the language is of value and on par with any other language'.***

Thanking their fans for the success of the album and in keeping with their social justice principles the band also said that they were donating: '

> ***all of the royalties/band earnings from the sales of FENIAN this week in Wales/England/Scotland and the Occupied 6 to three organisations; The Palestine Solidarity Campaign in London and Glór na Móna & Cultúrlann McAdam Ó Fiaich in Belfast.***

The group's first album, ***Fine Art*** reached number 43 in the UK charts and number 2 in Ireland.

Kneecap chose the title ***FENIAN*** to reclaim what has historically been an insulting term for an Irish nationalist.

In a very interesting article in the ***'Conversation',*** the Australian current affairs journal, **Ciara Smart** states that the term Fenian can't be separated from a dark history of racism against the Irish. Read the whole article at:

https://theconversation.com/fenian-the-anti-irish-history-behind-kneecaps-defiant-new-album-title-282271

Congratulations and good luck to Kneecap

The Irish language and mental Health

The role of the Irish language in building community and dealing with mental health were discussed recently at a forum in West Belfast. (Reported in the Irish News 12 May 2026).

The Irish language organisation Glór na Móna and campaign group New Script for Mental Health organised the forum. Dr Pat Bracken, a' critical psychiatrist' from Cork, was the main speaker.

He argued that while medication is important for many people suffering mental health issues, the over medicalised" approach of mental health services throughout the UK and Ireland had become "a disaster".

He said that solutions based in community, connection and creativity such as in creative arts, community gardens, learning a language can offer a radically different, more human approach to mental health rather than prescribing medication.

People in the north of Ireland feel empowered when they connect with the Irish language.

Dr Bracken said that communities in Belfast that had endured very difficult times had

> ***'… found their own solutions over the years, looking to one another for solidarity…'***
>
> ***'The Irish language is a very important part of peoples' identity and it's significant that Irish language groups are working with community groups around issues like mental health'.***

I think that we could all agree with those comments and perhaps the lesson for us in Australia is to learn Irish, speak Irish, build community and keep healthy,

Standish O'Grady: An fear a thug Cú Chulainn chun beatha

Ba é Standish O'Grady athair athbheochan chultúrtha na hÉireann, ach b'éigean dó é a dhéanamh leis an mBéarla.

Bhí Standish James O'Grady, a fuair bás 98 bliain ó shin an tseachtain seo, ar an 18 Bealtaine 1928, ina scríbhneoir, ina staraí agus ina iriseoir Éireannach tábhachtach.

Tugtar 'the father of the Irish literary revival' air go minic mar gheall ar an tionchar láidir a bhí aige ar litríocht na hÉireann ag deireadh an naoú haois déag agus tús an fichiú haois.

D'athraigh a shaothar an chaoi ar fheic muintir na hÉireann a gcultúr agus a stair féin. Sa chiall sin, bhí sé cosúil le Kneecap a ghlúine ach níorbh í an Ghaeilge a bhí ag gabháil dó, thug sé beocht nua do sheanchas agus do mhiotaseolaíocht na hÉireann agus rinne sé iad coitianta arís.

Rugadh O'Grady i gContae Chorcaí agus rinne sé staidéar i gColáiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath. D'oibrigh sé ar dtús mar iriseoir agus mar dhlíodóir, ach is mar scríbhneoir a bhain sé cáil amach.

Bhí spéis mhór aige i stair luath na hÉireann agus i seanscéalta na tíre. Bhí na scéalta seo ann leis na céadta bliain, ach ní raibh siad ar fáil don ghnáthléitheoir.

Bhí siad i lámhscríbhinní nó i leabhair acadúla den chuid is mó. Bhí O'Grady ag iarraidh an scéal sin a athrú.

Is iad *History of Ireland: The Heroic Period* (1878) agus *History of Ireland: Cú Chulainn and His Contemporaries* (1880) na saothair is tábhachtaí dá chuid. Sna leabhair seo, rinne sé cur síos nua ar scéalta laochra móra mar Chú Chulainn agus Fionn Mac Cumhaill.

Níor aistrigh sé na scéalta go díreach. Ina ionad sin, scríobh sé iad ar bhealach soiléir, láidir agus spreagúil ionas go bhféadfadh daoine nua-aimseartha taitneamh a bhaint astu.

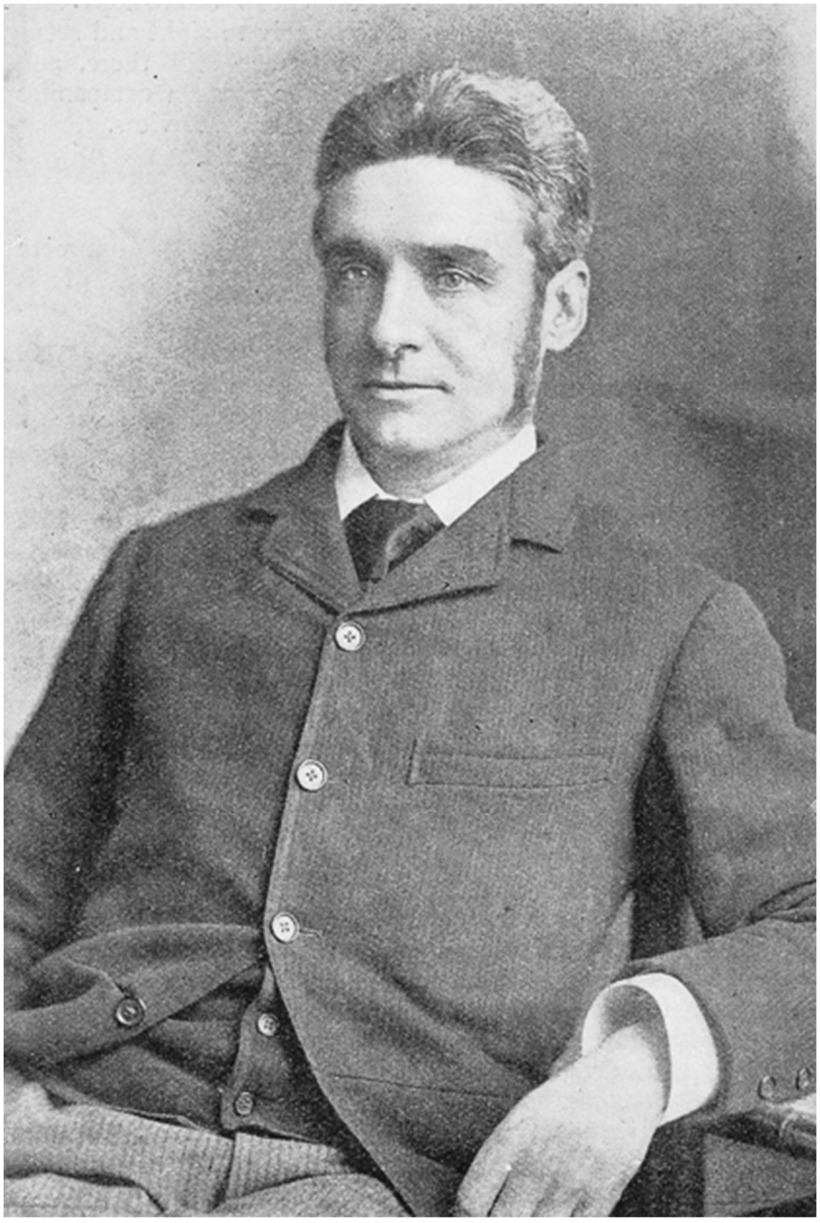

Standish O'Grady

Bhí sé seo thar a bheith tábhachtach do chultúr na hÉireann. Roimh O'Grady, ní raibh mórán eolais ag daoine ar mhiotaseolaíocht na hÉireann.

Trí na scéalta seo a athinsint, chabhraigh sé le daoine a thuiscint go raibh stair uasal agus shaibhir ag Éirinn. D'áitigh sé go raibh scéalta na hÉireann chomh tábhachtach leis na scéalta cáiliúla ón tSean-Ghréig.

Dúirt sé go raibh an traidisiún Gaelach inchurtha i gcomparáid leis na scéalta móra sin, agus gur beag a chuaigh thar fóir orthu.

Bhí tionchar mór ag saothar O'Grady ar scríbhneoirí eile. Bhí sé ar dhuine de na daoine ba thábhachtaí i dtús na hAthbheochana Liteartha.

Ba ghluaiseacht í seo a rinne iarracht litríocht nua náisiúnta a chruthú d'Éirinn. Bhí scríbhneoirí cáiliúla cosúil le W.B. Yeats, Lady Gregory agus George Russell faoi thionchar a chuid oibre.

Bhain siad úsáid as miotais agus béaloideas na hÉireann ina saothar féin, go minic mar gheall ar an inspioráid a fuair siad ó O'Grady.

Labhair W.B. Yeats go soiléir faoi thábhacht O'Grady. Dúirt sé, 'he started us all.'

Léiríonn an ráiteas seo go raibh O'Grady ag tús na gluaiseachta ar fad. Gan é, seans nach mbeadh an Athbheochan Liteartha mar a bhí sí.

Dúirt Yeats freisin, 'to every Irish imaginative writer [he] owed a portion of his soul.'

Is ráiteas an-láidir é seo. Ciallaíonn sé gur mhúnlaigh O'Grady an tslí a smaoinigh scríbhneoirí Éireannacha ar a dtír agus ar a samhlaíocht féin.

Scríobh O'Grady leabhair eile freisin, mar shampla *Finn and His Companions* agus *The Coming of Cuculain*. Lean sé ar aghaidh lena iarracht miotaseolaíocht agus stair na hÉireann a thabhairt os comhair léitheoirí nua.

Cheangail sé stair agus scéalaíocht le chéile ar bhealach a mbeadh an stair beo agus spéisiúil. Bhí fuinneamh agus mothúchán ina chuid scríbhneoireachta, agus mhothaigh léitheoirí nasc láidir leis na laochra ársa.

Ní hamháin go raibh a shaothar tábhachtach don litríocht, ach bhí tábhacht pholaitiúil leis freisin. Ag an am sin, bhí Éire fós faoi riail na Breataine, agus bhí daoine ag iarraidh féiniúlacht níos láidre Éireannach a chruthú.

Chabhraigh obair O'Grady leis seo. Trí mhórgacht stair na hÉireann a léiriú, spreag sé bród sna daoine. Chuaigh a chuid smaointe i bhfeidhm ní hamháin ar scríbhneoirí, ach ar smaointeoirí polaitiúla freisin.

Mar sin, bhí a shaothar mar chuid de ghluaiseacht níos leithne chun féiniúlacht na hÉireann a athchruthú.

Mar sin féin, bhí a chaidreamh leis an nGaeilge beagáinín difriúil. Bhí meas mór aige ar an gcultúr Gaelach agus ar an litríocht ársa Ghaelach.

Scríobh sé faoi fhilíocht agus faoi stair luath na hÉireann, agus chreid sé go raibh siad sin fíorthábhachtach don náisiún.

Ach níor scríobh sé sa Ghaeilge féin. Scríobh sé i mBéarla den chuid is mó agus d'úsáid sé aistriúcháin de na téacsanna ársa.

Ciallaíonn sé seo nach raibh sé ina cheannaire ar athbheochan na Gaeilge mar theanga bheo. Bhí daoine eile, cosúil le Dubhghlas de hÍde agus Pádraig Mac Piarais, ag obair go díreach chun an Ghaeilge a chur chun cinn mar theanga labhartha agus scríofa.

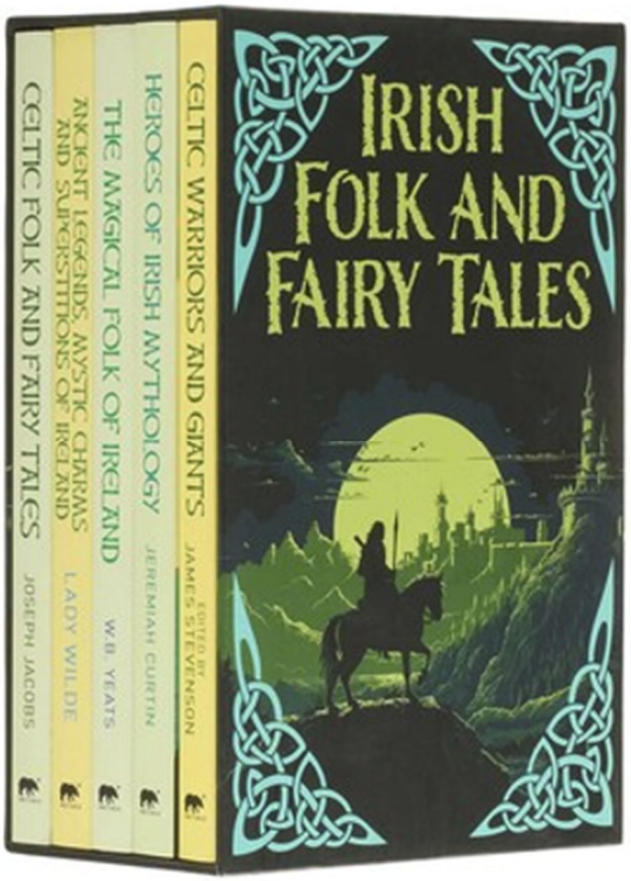

Bhí cur chuige O'Grady difriúil. Dhírigh sé ar na scéalta agus ar an gcultúr, seachas ar an teanga féin.

Fós féin, bhí a ról an-tábhachtach ar bhealach eile. Trí mhiotais agus scéalta na hÉireann a dhéanamh coitianta arís, mhúscail sé suim i gcultúr na tíre i gcoitinne.

Thacaigh sé seo leis an Athbheochan Ghaelach níos leithne, a raibh an Ghaeilge ina cuid lárnach di. Thosaigh daoine ag cur suim sa stair agus sa chultúr, agus dá bharr sin, d'éirigh an Ghaeilge níos tábhachtaí dóibh.

Mar sin, cé nach ndearna O'Grady an teanga a chur chun cinn go díreach, chruthaigh sé na coinníollacha a chuidigh lena hathbheochan.

Bhí Standish O'Grady ar dhuine de na pearsana ba thábhachtaí i stair chultúrtha na hÉireann. Thug sé beatha nua do sheanchas agus do mhiotaseolaíocht na tíre agus rinne sé ábhartha arís iad do dhaoine nua-aimseartha.

Spreag sé scríbhneoirí móra agus chuidigh sé leis an Athbheochan Liteartha a mhúnlú. Cé nach raibh sé bainteach go díreach le hathbheochan na Gaeilge, bhí ról lárnach aige i gcur chun cinn chultúr agus fhéiniúlacht na hÉireann.

Mar a d'aithin Yeats, bhí a thionchar domhain agus buan. D'athbheoigh O'Grady samhlaíocht na hÉireann, agus bhí tionchar láidir aige sin ar litríocht agus ar shaol náisiúnta na tíre ina dhiaidh sin.

Editor's note – the boxed set of 5 English language paperbacks shown above is available from various outlets including Simon and Schuster and Amazon

****

And finally, here are some tongue twisters for beginners to practice …….

"Is deacair stoca a stracadh"

- **Translation:** "It's hard to tear a stocking".
- **Pronunciation (approximate):** *Iss jak-ur stuk-ah ah strok-ah*

It is designed to be challenging due to the repetition of similar "st" and "ah" sounds, which makes it hard to say quickly, similar to English tongue twisters.

Other popular Irish tongue twisters (Rabhlóga) include:

- **Seacht sicín ina seasamh sa sneachta lá seaca.** (Seven chickens standing in the snow on a frosty day).
- **D'ith dámh dubh ubh amh ar neamh.** (A black ox ate a raw egg in heaven).
- **Chuaigh ceannaí cneasta cliste thar chlaí crua chloch.** (A clever kind buyer went over a hard stone wall)

https://www.omniglot.com/language/tonguetwisters/irish.htm

Cumann Gaeilge na hAstráile

The Irish Language Association of Australia

P.O. Box 594

North Melbourne

Vic. 3051

www.gaeilge.org.au